ЦРНОГОРАЦ.

НЕЂЕЉНИ ПОЛИТИЧКИ ЛИСТ.

БРОЈ 29. На Цетињу, у Суботу 7. Августа 1871. ГОДИНА I.

ЦРНОГОРАЦ излази један пут нећељом. Стаје: за ЦРНУ ГОРУ и АУСТРО-УГАРСКУ год. ф. 6; по год. 3; четврт год. ф. 1. 50. н.; — За СРБИЈУ год. ф. 7; по год. ф. 3. 50. н.; четврт ф. 1. 75. н. — За све друге земље год. ф. 8.; по год. ф. 4.; четврт год. ф. 2. — За огласе плаћа се за ред 5 новчића. — Дописи, предплата и све наручбине шиљу се уредништву на Цетињу Реско г. Петра Рамадановића у Котору.

ТЕЛЕГРАМ „ЦРНОГОРЦУ.“

СРИЈЕМ. КАРЛОВЦИ, 1. Августа. — У прошлу сриједу даван најприје парастос погинувшима 1848 године. Присутни народни посланици и много народа. За тијем сједница. Сабор јуче одгођен.

СПОМЕН КНЕЗУ ДАНИЛУ.

У прошлу нећељу учињен је свечани спомен у цркви за душу бесмртноме кнезу Данилу. Једанајест година протекоше прије нађељу дана, како нас је оставио највећи дух српски свога времена, како је грозном судбином угашена звијезда узданица на небу најватренијих жеља и најоснованијих надања српскијех, како је издајничком руком оборен човјек, који се послије толиковјековне патње народне родио, да спасе и усрећи народ српски.

Јест, блаженоупокојени кнез Данило није био обични члан и нашљедник двестагодишње куће Петровићеве. Он није био само владаоц, који је „по милости божијој и вољи народа“ нашљедио пријесто својијех славнијех предака, творца слободе црногорске, владике Данила, борца за слободу ту, св. Петра, и великога пјесника Петра II.

Кнеза Данила I. родио је пети вијек нашега робовања, вијек, који носи у себи највећу истину, да се, прије него што се он наврши, српски народ мора ослободити или са свијем пропасти.

Кнез Данило I. био је рођено чедо тога вијека, он је био носиоц те истине, он се родио не да влада, него да спасе и да умре за спасење рода свога.

Живот и дјела његова свједоче то.

Какав му је био живот? То не умје нико да каже. Говорећи о њему сваки и почиње и свршава сав говор са одушевљенијем узвицима: То је био необичан чобјек, то је био дух, који је давао духа народу и времену, њему би се узалуд раван тражио!

Велики полет духа, гвоздена енергија, одважност до крајности, постојанство најтврђе, познавање људи и прилика најбистрије, у мислима и ријечима муња, у дјелу гром, у љубави према народу неизмјеран, у тежњама увијек исти — то је била природа књаза Данила. С тијем врлинама, које су највећа моћ једнога владаоца и могао је само учинити, што је учинио, и учинио би још много више, да га не уби крвничка рука из потаје. Кнез Данило не би ништа мање био за цио народ српски него што је био владика Данило за независност и слободу Црне Горе.

Рекосмо напријед да је кнез Данило у стању ствари прочитао ону истину: да српски народ ваља што прије ослободити и ујединити — спасти, иначе да извјесно пропада. И другчије зацијело није могло бити. Дјела кнеза Данила најбоље показују дух и мисли његове. Од првога дана владе његове па до саме грозне смрти сав рад његов био је управљен на то да се оствари она мисао. И за то остварење држао је кнез Данило, да му је најпотребније двоје: уређење своје снаге и онда спојење те са општом снагом српском. И због тога је кнез Данило прегао, да прије свега изнутра своју државу умири, уреди и учврсти. И енергијом, која је била само њему урођена, он је збрисао са свијем трагове старијех племенскијех раздора у Црној Гори, а да би отклонио могућност, да се икада опет поврати, уредио је судове. И доиста ништа друго, само то и било би већ доста, да се кнезу Данилу отвори мјесто међу највршнијим владаоцима. Он је дао Црној Гори изнутра темељни државни облик, а с поља јој прибавио углед и уважење. Но на темељу овом даљи рад његов показује величину духа кнеза Данила. Он се није могао задовољити са простијем животарењем свога народа и управљањем са једнијем слободнијем крајичком српскијем, а да остане окружен невољном браћом својом под туђином. Његов велики дух прозирао је тајне будућности, он је видио да српски народ може бити велик и сретан, ако се што прије ослободи и уједини, а тако је исто знао, да у противном случају противно долази — пропаст.

И с тога је прегао да од синова Марсових начини војску, која ће морати само побјеђивати, а неће смјети никада побјеђена бити, која ће имати да сачува слободу отачбине своје и да војује за слободу свега народа свога. И својијем новијем начином уписивања војника, својијем „крстићима,“ саставио је он војску од хиљада лавовскијех срца, која се без славе није могла враћати из боја. „Грахово“ је најсјајнији споменик велика духа Данилова и размакнуте границе црногорске вијенац награде и славе труда његова.

И када се кнез Данило виде овако оснажен и овом војском осиљен, онда је одушевљен као увијек, и са највећијем поуздањем узвикнуо: Ево ме, браћо! ево ме као војника са војском мојом, хајдете да ослободимо и ујединимо народ наш!

За велико дјело ослобођења народнога кнез је Данило спремио себе и своју Црну Гору. Уздајући се у своју снагу и у опште прегнуће он се и поуздано надао, да ће се у ово крајње вријеме стварно одговорити на одлучно питање; или слобода или — и даље ропство без изгледа?

Но прегнућа не би, а кнеза Данила — неста.

Слава његовом безсмртном именом! Но простијем прослављањем имена његова ми би се највећма огрешили пред великијем духом његовијем. Људи, носиоци једне мисли најбоље се прослављују када се настави рад њихов. То учинимо!

Сав успјех, који је кнез Данило учинио, учинио је за то, што је имао челичне енергије, одважности, постојанства и љубави и одушевљења за једину мисао — за ослобођење и уједињење народа свога. То имајмо!

Кнез Данило прикупио је сву снагу своју око себе и чинио је чуда. Прикупимо је и ми!

Са потпуном одважношћу, постојанством и љубављу и одушевљењем за једину мисао прикупимо се и ми сви, па ћемо и ми чудо учинити, подигнућемо из мртвијех — народ српски!

Кнез Данило држао је још тада, прије једанајест година да је крајње вријеме ослобођењу српском, и да се прије него што се овај вијек сврши — српски народ мора или ослободити или пропасти. Једанајест година имамо ми мање за промишљање, за оклијевање.

Прикупимо дакле снагу нашу да се ослободимо. Ослободимо се што прије, да непропаднемо!

НАЗАДЊАЧКА РЕПУБЛИКА.

У страноме свијету, ђе се данас никакве знаменитости не догађају, знаменито је то, да се Француска из свога новог положаја, у којем је сваки сажаљева, још никако не креће. У мјесто да свој велики пад као силна монархија са свијем залијечи и преболи ускршнућем као права слободна република она напротив као да баш постојано ради да и изнутра морално падне, као што је већ спољашње снагом и угледом пала. Данашња влада француска неће још ни пошто да помилује слободу, коју је Наполеон изгнао из Француске. Због тога и највећи пријатељи њезини и републике говоре о њој само са осуђујућијем ријечима. Данас влада једнодушно увјерење у Јевропи, да револуционарна, републиканска Француска не само не стоји на челу покрета за слободу, као што се очекивало, да ће та улога њој припасти, него на против и споља и изнутра тера она назадњачку политику. То је доиста нешто ванредно и то показује, вели Шуз. „Реформа“, како су се са свијем измијенули политички одношаји. Скоро за читав један вијек Француска је давала знак слободњачкијем покретима, сви борци за слободу у свијема земљама на Париз су гледали и жељно изчекивали да Французи дигну револуцију или бар учине покушај, па онда ријечима и писмом да буне. А данас ето сви слободњаци одвраћају се од француске републике, шта више и сами Пољаци очајавају сада за Французе.

И ко би могао с повјерењем гледати у данашњу француску републику, коју „Реформа“ овако описује: То је република, која је радикалне републиканце све потукла, хиљаде другијех посјекла и толике хиљаде другијех предала вијеном суду; то је република, која мјесто да олакша терет народу, она све већу порезу диже; то је република, која мјесто да укине стајаћу војску, она ради да што брже и што већу још подигне; то је република, која мјесто да личну слободу узпостави она неће у општини ни толико слободе да допусти, колико у Русији од старине постоји; напошљедку то је ропублика, која жељно тражи монарха, само што не сме то да призна, и било би јој мило, кад га она неби морала бирати, него када би сам какав дошао.

То је унутрашња политика француске републике, то и спољашња јој је тако назадњачка. Она је против јединства Италије и Њемачке, а оба та уједињења постала су револуцијама, које су краљеви удешавали и извели.

Но осим тога двога особито је још знаменито, што показује вриједност француске републике, и то, што јој на челу стоји Тјер. Слободно се може рећи да је република иста какав је и он. Тјеру се мора признати његова „државничка мудрост“ и не могу му се одрећи заслуге, које је стекао у најстрашнијем часу француске револуције. Шта више могао би се човјек баш и чудити, како може тако стар човјек и толико да ради у овако тешкијем приликама. Али то све изчезава, кад се узме оно што јесте, да је за Француску опасност, што њом у најтежијем часивима управља један старац. Опасност је доиста, али је уједно и знак опадања духа француског, када је она спала на Тјера старога инвалида из времена јулске краљевине.

Опасност, коју у томе сваки види није само та, што Француска заостаје и не напредује онолико колико јој је данас потребно због свога великога пада, него је права опасност у будућ-

пости, која ће се најскорије показати. Република са толиком неслогом, каква је данас у њој мора допријети нове револуције и то — против краља, који ће извјесно гледати да се довуче на пријесто, и — за слободу, која је у опасности и од тога краља и од ове републике.

Француска ће дакле још дуго бити мјесто великијех несрећа, догод данашња република по имену непостане права у ствари.

ЦРНОГОРСКИ МАНАСТИРИ.

Под овијем насловом наумили смо читаоцима „Црногорца“ донијети кратак али вјеран нацрт о економном стању црногорскијех манастира, т. ј. о доходцима њиховијем, и на послѣдку о употреби истијех доходака.

Намјера која нас је побудила на јавност изнијети ове врсте јест једно, да упознамо нашу браћу како и Црна Гора умије користно разположити са онијем малијем новчанијем силама од којијех је властна, а друго, да покажемо како је то све олако ходило — без сабора и петиција, без протеста и ларме; — даље, како се за кратко вријеме показала благодет нове уредбе и опште одобрење у народу без разлике сталежа; на послѣдку, како је користна реформа и за саме оне, који су прије по својој вољи располагали са овијем богатијем извором народнога блага.

У садањим границама књежевине Црне Горе има на броју 11. манастира, и то: Цетињски, Добрска ћелија, Брчеле. Острог, Ждребаник, Пиперска ћелија, Дуга, Морача, Бијела, Под-малинско и Жупски манастир. Од овијех најглавнији и најважнији по доходцима јесу: Острожки, Цетињски, Морачки; а мање важни и по веома незнатним приходима броје се: Добрска ћелија, Брчеле, Дуга и Под-малинско. Осталијех пак годишњи доходци појединце могу ил' не могу хиљаду форината изнијети.

Као што је и дан данас по готову свуда хрђава управа по нашијем манастирима, тако бијаше и у Црној Гори, изузимајући један једини цетињски манастир, који је био у ствари резиденција владаоца земаљскијех. — Шта се радило са силнијем благом и како се управљало, то сам Бог зна! Могле би се цијеле књиге написати. Тек једино знамо, да маса народа не имадијаше никакве користи, но могло би се прије рећи, штете. Једину корист вукоше од туда они који у манастиру живише, а највећу старјешине манастирске и њихов род, а уз то још да придамо по кога главара, који би живјели у пријатељскијем односајима са управитељима тијех светијех задужбина. То је и тако је било свуда.

А какву корист имадијаше остали народ? Никакву другу, до само ту, што је имао мјесто ђе ће се Богу молити, па и кад дође богомољи, дође вазда пунијех шака, а ријетко кад празнорук; и тад би једино имао право да заište кору хљеба ако је није у торби собом донио. Па ако је народ долазио манастиру да се Богу помоли и прилог преда, „браћа“ су била тако учтива, да су му редовно сваке године „визиту“ врћала; ал' не да му што донесу, но опет да од њега понесу. Те „братске“ визите зове народ „писанија“; а писало се обично: брав, било овчији ил' козији, руно вуне, чела и т. д. Имућнији писали су више пута и вола.

За све то народ наш имао је ту награду, да му је „отац,“ који је дошао у „писанију“ осветно водицу у дому или на планини код стада.

Тако се је радило од најстаријих земана све до скора и овдје у Црној Гори.

Пошто су манастири имали тако велике доходке а само њеколицина исте уживала, то садашњи господар Црне Горе намисли томе крај учинити. Још 1864 године изда наредбу да се измјери и попише земља њеких манастира, гђе је била лоша управа, па да се земља да народу под закуп, а калуђерима одсјеком годишња плата. Тај први опит покаже се јако добар и користан. Пошто се на Цвијети 1868 године на скупштини учини она велекористна реформа, гђе се између осталога сва управа црквена и просвјетна преда у руке митрополиту под надзором кнеза и сената, те исте јесени крене садањи преосвештени госп. Митрополит на челу једне комисије с том цијели, да попишу сва покретна и непокретна добра манастирска по држави, да сву земљу даду народу под закуп, а становницима манастирскијем одсијеку годишњу плату и по гдјешто земље у близини за кухинске потребе. По повратку вишеспоменуте комисије видило се из протокола да доходци свијех манастира годишње могу изнијети, пошто се трошак одбије, у најмању руку десет хиљада фор. у сребру. Уз то се има примјетити, да је учињен таков распоред, како ће у будуће цркве и зграде манастирске много боље и напредније бити, и свакој потреби да се одма доскочи чим се иста покаже, како би се касније већи трошкови избјегли. —

Као што споменух иза свега може годишње претећи преко десет хиљада фор. а надати се је, да ће се добријем газдовањем касније доходак повећати.

Сад нам остаје да кажемо читаоцима овога чланка да се ова доста знатна сума, која се редовно годишње предаје, не раскива „на паћаке ни на буздоване,“ нити ко од ње набавља „бијесне хатове и лаке кароце,“ но се од исте плаћају народни учитељи и издржавају школе, којијех броји данас Црна Гора 35.

Од колике је важности и користи ова нова уредба у црногорскијем манастирима да се лако прегледати. Да узмемо прво прсонал манастирски. Они имају своју фиксу плату, и то старјешине годишњих 400 ф. у готовом новцу, а остали најмање по 200. Уз то њихово је што преко године падне за читање молитава, масала, литургија, бдјенија и т. д. Ово се може узети у својих 50-100 ф. на сваку главу. Сувише имају своје вртове и по комад ливаде за држање коња. За човјека самца узевши једно с драгијем довољно је за живлење.

Добивено је даље за народ који је подигао те свете куће то, што му се једно двије хиљаде синова васпитава и њихов учитељ плаћа, те тијем приштећује оно, што би иначе сам од својијех уста одкидао подмирујући учитеље и шаљући своју дјецу на страну.

Па па пошљедку добили су и сами манастири, јер народ који је и дослен радо прилоге слао и „писао“ манастирима, надати се је да ће у будуће још радије слати и писати, видећи, да оно што даје, опет се у његову корист обраћа.

Завршујући ове врсте о манипулацији добара нашијех манастира, помислиће многи читаоци да у црногорскијех 11 манастира има саразмјеран број калуђера. На жалост ил радост — како хоће ко да узме — у стању смо јавити да нема више до 3 или 4 и то ни један једини није из Црне Горе. Црногорци неће ни пошто у калуђере. Управа манастира повјерена је понајвише мирскијем свјештеницима који су удовци, а при том вјешти економи и људи непријекорна владања.

Ш. К.

ИЗ НАШИЈЕХ И СТРАНИЈЕХ НОВИНА.

„Застава“ доноси овај одпис кр. уг, министра просвјете предсједнику српског народног сабора:

„Преузвишени господине епископе!

Позивајући се на брзојав Ваше Преузвишености од 30. Јула о. г. с којим Преузвишеност Ваша јавља, да је сада у Карловцима засједавајући српски народни црквени сабор, по предходном попуњењу устројства сабора, по којем ће се повремени избор архиепископа-патријарха Његовом Величанству ради потврђења имати поднети, и по којем је новоизбрани дужан прописану присегу у руке Њег. Величества подложити, решио, на основу IX. зак. чл. од год. 1898. у устројству сасора нормираним начином 8. Авг. т. г. избор архиепископа патријарха предузети; принуђен сам Вашој Преузвишености ради неодложно извештења сабора следеће одговорити.

С обзиром на то, што је сада у Карловцима засједавајући сабор на основу IX. зак. чл. 1868. поглавито на то сазван, да устројство сабора састави, сабор пак ову задаћу своју све до сада решио није, пошто је састављени од њега предлог о устројству с превишњим решењем Њег. Величанства од 28. Маја о. г. ради прерадења натраг послан;

С обзиром на то, што је усљед повраћења овог операта у црквеном организму српске митрополије постала празнина, у колико коначно уређење о избору митрополита саставни део устројства сабора сачињава, ово пак се на ново прерадити и превишњој санкцији поднети има;

С обзиром што су саборски посланици још за живота патријарха Маширевића избрани, и с тога од бирача своји, само на то, да црк. школ. и фондска дела расправљају, а не да патријарха бирају, могли добими мандат;

Коначно пак с обзиром, што је и пре него што је донешен зак. чл, IX. 1868. год. конгрес ради избора патријарха редовно ad hunc actum сазиван: најодрешитије изјавити морам, да избор патријарха овом сабору никако не пристоји и да ће влада Њег. Величанства ако би се сабор томе на супрот закону неодговарајућег решења овог придржавао, принуђена бити, таким начином вршени избор, као закону несходна ништавим прогласити.

У свем о гореизложеним умољавам уједно Вашу Преузвишеност, да ме изволите о том, да сте све ово на знање сабору дали, обртом поште известити.

Примите Ваша Преузвишеност и т. д.“

„Застава“ пбуђена мађарскијем листом „М. Ујшагом“ који говори о „хрватском питању и том приликом се дотиче идеје „југославенства,“ узима прилику и одговара отворено на питање: „шта је југославенска држава?“

„Г. Ирањи — писац мађарског чланка — био би, вели „Застава“ против таког поравнања, такве свезе из које би се у пошљедњој линији могла изродити „југославенска краљевина.“

То нам већ показује, што он за услов свезе, за послѣдњу границу њену полаже: целокупност мађарске државе. Јужнославенска краљевина значи засебну државу, која би могла у каквој, но више међународној, међудржавној свези са другом, са „угарском државом“ бити. Целокупност пак „државе Св. Стевана“ искључује таку на двојству држава основану свезу, шта више има за услов, да су нека, и то највиша државна права заједничка, а по закону претеге већег над њим. да су та заједника права, или те заједничке власти претежно, преимућно у средишту веће, дакле „мађарске државе.“

И по томе дакле „бели лист“ нема већег и ширег значаја, него оног, који му угарско законодавство при увршћењу у законик уг. државног права даде; т. ј. вага је уступака у рукама „државе Св. Стевана,“ и Хрватска, или хрв, сабор — да Ирањијев назив употребимо — може само без раздражености, и ладнокрвно своје жеље, захтеве предложити. У оквир тај не би могла стати „јужнославенска краљевина,“ већ за то, што би она и по величини, и државности својој реметила мисао целокупности „државе Св. Стевана.“ У тај оквир тек ако би могле поједине власти са својим „земаљским автономијама“ у Босни и т. д. стати.

Јасно је дакле, да и г. Ирањи изкључује свезу, која би била „заметак клици“ јужнославенске краљевине, или као што ћемо ми да кажемо: „јужнославенске државе.“

С таком странком, која на то иде, очевидно не би ни г. Ирањи уговарао, а други Мађари, разуме се, ни толико.

Шта је основ томе? Заједничка, обострана корист не може бити, јер свака страна је власна, своју корист оценити, и према тој себи корисну свозу себи равноправно утврђивати, или је разрешавати. Дакле „осамстогодишња историја и на њој основана целокупност државе Св. Стевана.“ Но да не питамо: шта данас вреди историјско право од 800 или 300 или 15 година, где историја догађа скоро сваке године географију држава мења — питамо само, у које име поглавито Мађари унију, и то потпуну унију Ердаља са Угарском бране? Није ли и осим историје која је сумњива, поглавито тиме, што у Ердељу има на по милиона Мађара, с којима угарски Мађари хоће да су једно и заједно, ма да је то мањи део становништва у Ердељу? Ми позивамо Мађаре, а особито правдољубивог г. Ирањију, нека се као Мађар премести у Хрватску, Славонију, Далмацију, т. ј. нека узме да су тамо, а тако исто да су у Србији, Босни и т. д. чисти Мађари, а у Тгарској ма који други народ; нека мете руку на срце: па нека изповеди, не би ли он као Мађар не само желио, да се те земље, у којима су Мађари, сједине, или здруже и да једну, или заједничку „јужномађарску државу“ сачињавају, него не би ли то и ма каквом историјском праву на супрот за право држао? Ми смо уверени да не би било правог Мађара, који ту не би па супрот ма каквом истиријском праву све жртвовао, да ту мисао оствари.

Ето то је „јужно-славенска држава.“

Из тога сљедује, да ми само оног Мађара за правичног сматрати можемо, који хоће и са такима, и за таку свезу троједне краљевине са Угарском да уговара, која не само да не би ни сметала, него би још и унапређивала „мисао јужно-славенске државе.“ Који то неће, та ма како лепе, слободњачке и братољубиве фразе о „слози“ и т. д. употребљавао, ако ништа друго, стоји на једностраном, народно-себичном станишту.

Јесте! Ми не тајимо: у оквиру политике сваког поштеног и родољубивог Србина и Хрвата у троједној краљевини лежи мисао „јужно-славенске државе.“ У којој државној форми, у каквим међудржавним, или федералним околним свезама, то сад не спада овамо, и питање је

времена. И сами тако звани Велико-Хрвати, или „Старчевићева“ фракција каже да хоће ово јединство, ову државну самосталност, но под условом племенске искључивости, која их у сумњу доводи, да ли то није само маска, под којом комотније баш непријатељима тога јединства за своју корист, или свој инат сложити могу, јер паметан Хрват са четири даске у глави не може озбиља ни помислити, да би Хрвати од свију Србаља хрватску, па још при том самосталну и независну државу направити могли.

Мисао „јединства јужни Славена,“ нарочито пак Срба и Хрвата, који обоје једним језиком говоре, услов је слоге и свезе Срба и Хрвата и у самој тројној краљевини. Противу те мисли само су неки тако звани „Мало-Хрвати“, понајвише виша и нижа аристократија, неко затуцано католичко свештенство, и којима је вера, или управо рећи, под маском католицизма своје од туђина заштићено господство или „крухоборство“ више од народности, од будућности народа. Који су против „јужнославенске државе“, траже досљедно наслон у тим „ефемерним инсектима“. Но како је тај наслон врбов клин — то је тригодишња историја довољно показала, и даље ће још сјајније показати,

Ми нећемо овде доказивати, да је слободна, самостална, са „Угарском“ у међународној свези стојећа јужно-славенска, или српско-хрватска држава или државна задруга, најбољи савезник, најјачи стуб самосталности и саме, правично уређене Угарске, и по томе самог мађ. народа; то би значило, Мађарима наметати се за тумаче њине користи, као што се многи од њи намећу за тумаче користи српско-хрватскога народа. Ми смо већ напоменули једанпут, да је већ Клапка, који и више што уме, него чланке писати, увидио корист јужно-славенске државе за Угарску, и на посе за мађ. народ. Док год Мађари другчије мислили буду, донде пити ће од њине праве самосталности према другим земљама, нити од праве унутрашње слободе говора бити. Триколора: „слобода, једнакост, братинство,“ остаће — на платну. Хоће ли се међутим, ма „и привремено“ трећи користити, то ваља да буде не само српско-хрватска, него и мађарска брига и то не на папиру, него и на делу. Иначе видили смо, да је република северо-американска и са самом абсолутном Русијом свезе склапала, а сећамо се и речи највећег Мађара: Кошута, да ће се за спасење домовине и са ђаволом уортачити.

Дакле добровољна, на правди и правици основана, ма како широка или узка свеза између тројне краљевине и Угарске може само така бити, која не само да не искључује, или не пречи, него у свако доба могућом држи свезу, дапаче државну задругу и самосталност Србије, Босне, Херцеговине, Црне Горе, Далмације, Хрватске и Славоније, ма се међутимна свеза тројне краљевине и Угарске онда претворила и у међународну свезу, или алијансију.“

Ушљед тога, што угарска влада још једнако одгађа хрватски сабор у интересу своме, разлаже „Народ“ чега се има чувати народна странка у тројединци, па вели:

„Данас дакле у тројединци има само **једне** странке и то народне. Оно друго што је, не може се назвати странком, јер су или плаћени чиновници владини или великаши, који нит представљају народ, нит имају народ за собом.

Но та народна странка, је ли у себи сложна? Јесте, у колко се тиче опозиције против садањег несносног стања у Хрватској, и установлења такове владе, која би била израз воље народне. Ал' има једна стена, које се народна странка **врло чувати** мора да се о њој неразбије та садашња слога. У ту стену јако се узда Андрашија, а мал' да је он и неће подметути народној странци.

На предстојећем хрватском сабору, породиће се таки начелно питање: да ли се има нагодба са Угарском од г. 1868. за законити сматрати или не; и по томе, има ли се само ревизија те нагодба склопити?

Из програмах народних кандидата при изборима, није се могло јасно видити какво становиште у том обзиру заузимају. Мање више, сви су се кандидати народни изразили за савез са Угарском, ал' у обзиру законитости учињене нагодбе понајвише су ћутали. Колко се сећамо, само су се Ника Крестић и Јован ивковић изразили, да нагодбу од год. 1868. сматрају за законити. Нику Крестића изабра народна странка у Загребу, при свој тој његовој изјави, а Јован Живковић неможе у Срему продрети, баш због те његове изјаве.

По томе види се, да у народној странци већ има, а да ће још и бити дивергенције на сабору о том начелном питању.

По себи, народна странка неможе никако одступити од оних начела, које је у својој декларацији при иступу из сабора г. 1868 изјавила, и по томе неможе признати законитост нагодбе од г. 1868., коју је октроисани сабор без утицаја праве воље народне — са Угарском склопио.

Но у колко би се у самој народној странци на сабору нашла, у великом броју мнења противна, то би се народна странка морала у том начелном питању предходно споразумети и сложити, иначе би могла влада врло лако или своју странку придружити оном делу народне странке, које нагодбу од г. 1898. за законити сматра.

То је та стена које са народна странка на предстојећем сабору чувати има и коју треба. ма којим начином да обиђе, јер је та стена главно уздање грофа Андрашија.

Но гроф Андраши има још једно уздање, баш да и народна странка на предстојећем сабору у свему сложна буде.

Познато је да је Раухов октроисани сабор ски закон обћински израдао. Тај закон, наравно као октроисан, неби имо вредности, и станивници могли би према њему пасивни бити.

Ал влада сада, како је при изборима пропала хоће да са садашњим апаратом чиновничким што скорије увиде тај обћински закон, па ако би се сабор распустио, да има покорне обштине, и да средством тих обћина при новим иборима себи већину задобије.

Зато би требало становници до се упну, да при изборима обћинским, макар да се обављају по закону октроисаном — народној странци и у обштинама већину осигурају, како би у случају распуста сабора, народна странка и у обштинама где је избор посредан, свога паслона имала.

То су ти маневри, које је влада са одгађањем сабора намерна извести.

Народна странка ваља да их се чува и да опрезна буде.

Није довољно само побједу извојевати, већ је ваља знати и употребити, иначе о у политици, као и у рату, побједа која се ваљано неупотреби, може да се преврне у пораз.„

ДОПИСИ.

СКАДАР, 4. Августа. — О буни скадарској ово је по свој прилици пошљедње писмо, које ви пишем. Као што се у пошљедњем часу предвидило тако се и збило. Сви Скадрани положише данас оружје и сад немају за пас ни дудука. Ово је велики пораз за Скадар, а није мала опасност и за сву Арбанију, јер се сада лијепо види шта порта хоће. Она хоће да сломије ћута Арбанаса и да начини од њега рају као што је има у Босни. На жалост и на несрећу Арбаније почетак јој је добро пошао за руком. Исмајил паша је лукаво изиграо своје Скадране. У првој раздражености њиховој, када би их лако могао изазвати да запуцају, он их није дирао, него их лијепијем упућивао у Цариград, а међутијем поручио је да му дође брзо добра помоћ. Па када је видио уза се више војске него што му је требало, да устанак угуши, онда их је оштро позвао да се умире, оружје положе и царској наредби покоре. И тако Скадрани, који су доста мекушни, када су видили толику силу изгубили су и оно мало куражи. То оклијевање била је прва погријешка усташа, а друга и много већа та је, што нијесу стали у договор ни с ким. Из Малесије и крајине доходило је истина неколико људи, да се бије, али кад су видили неодважност Скадра нијесу опалили ни пушке. И тако је низам знао, да се нема кога бојати, па је због тога чисто изазивајући поручио страшљивијем усташима: или положите оружје до сјутра, или удрите! Скадарски јунаци нађоше за добро не омирисати барута и сви од реда положише одмах оружје. Против чега су се с толиком хуком буком дигли, сада се томе понизно покоравају.

Од самијех Скадрана мало се ко и надао озбиљном послу, но због важности саме ствари могло се мислити да ће они знати покренути и осталу Арбанију, која би могла дати 30—40,000 ћута убојника и големије јада задати Турцима, а то су могли у толико лакше, што је Арбанија за то готова била и што се и сама бојала, да не дође и на њу ред ако Скадар падне. Но сав устанак бјеше сметен посао, па због тога се и свршио, да ни једна пушка није пукла. Скадрани су изгубили пушке и ћи ће сада као и жене по чаршији, а преко тога још изгубили у очима Арбанаса вјеру и повјерење.

Хоће ли и докле ће овђе још низам стојати, не знам ви рећи. Можда ће Исмајил паша сада покушати да и у Малесији покупи оружје. Дал' ће тамо тако лако успјети не знамо, али не вјерујемо, а тако исто видићемо хоће ли Скадрани онда пожелити свога оружја или ће још с царском пушком ићи против онијех.

Из ЗЕТЕ, 16. Јулија. — Имам вам данас јавити о њекијем стварима, које су амо јако узнемириле народ.

Баш данас дошли су у Подгорицу 30 топција и 10 топова који се зову Мензил топови. Осим тога као што сам вам прије јавио, има овђе један табор низама а говори се поуздано, да ће доћи још пет табора. По томе види се, да се и овђе њеке спреме чине, што се још боље доказује овијем наредбама. Заповјеђено је, да сваки који има коња мора на сваки начин дати цару у измет за три дана, а ко нема, да плаћа за три дана једнога коња. Ово је због тога каже се, што влада хоће да прави град на Кук од Враниће́кије баштина, т. ј. па углу од Вељег брда, па треба пијесак и другу потребу с овијем коњима вући.

Тако исто чуо сам а и свак говори, да ће се и на Ново село нешто направљати, јер су изгорили доста клачница. Све мајсторе, који се наоде под скадарски пашалук купе и морају бити овђе овијех дана. Ово ће да вада доста јада народу, јер ће сиротиња морати носити камење хтјела, не хтјела, Турци не ће зацијело плаћати њихову муку.

Кад већ говорим о овој спреми, ваља ми и то рећи да је данас дошло неколико пушака острагуша.

Ја вам не знам казати право, зашто се ово све чини, али тврдо држим, да се нешто Турцима мути по глави, и да није никако то због буне у Скадру. Скадарски је устанак угушен, а у Арбанији да ће се разгорјети нема никаква изгледа за сада, дакле нашто би због тога чак амо чинили толике спреме, кад се види да им је за угушење устанка доста и оно војске, што су окупили око Скадра. Мени се чини, да Турци овијем само за себе горе раде, јер куд је већ због зулума турскијех доведен народ до очајања, туд још Турци овакијем спремама прете Хришћанима и изазивају њихову слободну браћу.

О свему овоме док више сазнам и видим Турке озбиља на послу, ја ћу вам опширно писати.

На крају да вам јавим још за један жалостан и грозан случај, који се иначе сваки дан понавља у Турској.

На св. Илију пошао је из Гусиња сиромах учитељ Јован Николајевић с попом, с једном женом и с једнијем дјететом у цркву да служе летурђију. Црква је гусињска далеко од Гусиња једно два и по сата хода. И идући они тако цркви запуца њеко са стране, те учитеља опасно рани, жену убије у прса, која ће тешко остати и дијете рани, но не опасно. Као што сам чуо, учитељ је тешко рањен. До данас се још не зна, који су то били, те су пуцали, а какви су турски судови тешко ће се и знати.

Из ХЕРЦЕГОВИНЕ, 27. Јула. — Овијех дана дошао сам с пута кроз Херцеговину и Босну и вјерујте ми колико ми је увијек мило што видим ове земље српске, толико ми је два пут теже послије, јер невољни живот оне браће наше са свијем ми ојади душу. Ја сам вам хтјео још с пута писати, али опет истину да кажем, не смједох ма коме књигу предати, а поуздане прилике пијесам имао до данас. Многе сам ствари видно, чуо и запамтио и кад вам све испричам имаћете и сувише и то ћу ви учинити првом приликом.

Наш народ па и други свијет зна доста о зулумима турскијема, али како је јадно амо и како ови народ још жив стоји то је доиста чудно. Шта он јадан подноси, то не може нико знати, ко га не види невољника. Највећи зулуми турскијех зулумћара бјесне свуда у Босни у крајини без икаква изгледа и помоћи, особито у Петровцу и у Кулинвакупу у данашње вријеме не смије никакав крштен човјек ноћ преноћиан ни дућана отворити ни кроз чаршију на коњу проћи, само онај коме перчин кроз капу промолио, ономе куца Турчин по плећима говорећи: аферим, ти си права раја, док још пијеси диго главу у небо. А који што има и лијепо се обуче, на тога зло и виче се, да хоће да диже буну па онда одма ишту од њега новаца у зајам Турци, а ако им каже да нема, а они му запале сијено, или кућу или и њега убију. Тако се то у свој Турској ради.

Ту скоро дошао је у Кулинвакуп један Јеврејин и отвори дућан, када у јутру али жалоснога Јеврејина нема, а дућан му празан. Турци рекоше да је утекао Србима, а кад сјутра дан они га пађу мртва у води.

Кад сам дошао у Бишће, ђе сједи Мутесариф паша, нашао сам мноштво људи у прангама, ђе зиђу једну градиву. Ту ја приступим једноме прангашу и запитам га: „брате, има ли вас колико у апсу?“ А он ми одговори: „Има нас 393 свега, а има нас под прангама 204.“ „А што сте толики оковани и позатворани?“ запитам га ја. “Не пита се овђе зашто ни крошто, одговори ми он. Има нас овђе који лежимо по три године и никада нас неизводише пити испитиваше, а има нас 30 самном у апсу и кажу нам да ми све кажемо у Њемачку што се амо у нас ради. Ево двије године сопрошћењем када су ме амо аовукли, жена ми је остала тешка и ено ми је дошао син на своје ноге, и још крштен није. Тако се јада мени сиромах па онда ми напошљедку рече, да идем, јер му није слободно разговарати, и ја му додам њеку пару и одем стешкијем срцем.

Одавде сам дошао у Травник, ђе је несретни Вукашин Марка чекао, и траве коњу тражио прије времена. Доша сам у мрак у Травник и ту преноћим, а када сјутра одем у чаршију, бјеше нећеља, видим ђе раде прангијаши као да се војска подигла. На један пут чујем јаукање, и када дођем тамо, видим чауша, ђе туче једнога Србина, који је у апсу имаде три године због тога што је свједочио да је видио да Турчин туче једнога Кршћанина. Жена тога жалосног Србина објећала чаушу донијети јагње, па му донијела козле, па чауш када је видио козле, стао је немилостиво тући Србина. Послије запитам једнога јекмецију, који носи царски тајин колико има света у апсу и он ми рече 431, а под прангама 236, а умрло је за по године 19, а у кануну кже, да плаћа суд велику глобу за свакога ко умре у апсу. За то они кад виде да ће који умријети, заповједе: извуците га на поље нека крепа! и онда нађу свједока, који кажу да није у апсу умро. Но то нико и неиспитује, та турска је правда позната далеко. Ја бих вам умио много примјера за то навести и ево чујте ово. Прије 13 дана повели су једнога из Бишћа без тескере за у Коњиц, па су га преко крајине водили за у Херцеговину. По његовој несрећи имао је једну рубљу па је у Јајцу размијени за 18 гроша у бакру па дођу близу Кисељака. Ту га завтија сврати у шуму и убијега и нађе 18 гроша и донесе писмо у Сарајево и каже, да му Вла хтио утећи и даду му још два дукета за то јунаштво.

Оваквијх насиља има без броја и нико се на то и не осврће. Консули што овуда сједе, могли би доста помоћи народу, али они најмање распитују о невољама народнијема и тако кукаван народ мора да пати само чекајући једнако спасење своје.

ЦЕТИЊЕ, 7. Августа. — На дан крштења новорођенога наслједника Њ. Св. кнеза Николе I. имаћемо на Цетињу у колико до сада већ знамо, много милије гостију из близа и из далека. Многим још сада наручују и осигуравају себи станове. И овђе се предузимају већ све нуждне спреме и стара се, да се учини све што се може за удобност гостију.

— Међу телеграмима који су у послѣдње вријеме стигли Њ. Св. кнезу Николи I. дошао је један на Инглешком језику од Срба из Њујорка којега овђе потпуно саопштавамо:

„Кнезу Николи I.

Подписани Срби становници у Вирђинији и Сјеверној Америци подносе њихова срдачна честитања за рођење сина и наслѣдника куће кнежеве. Нека буде благослов божији над вама и вашијема. Да Бог даде дуги живот вашем сину и нека иде стопама свога племенитог оца!“

— 7. Августа. — Добили смо из Котора допис са подписима против дописа которскога у 24. броју нашега листа у ствари крштења сина г. Славије Сланичара. Гг. подписачима реченога дописа јављамо, да им не можемо допис у цијелости наштампати, а неради полемике изјављујемо, да смо онај допис штампали само због тога, што смо га добили од лица, на које се увијек смјемо ослонити. У осталом нама би било мило, ако ствар није онака, како је наш дописник претставио, и радоваћемо се веома, ако ни у будуће не буде таквијех појава, које би биле кадре и најмање помутити љубав и слогу међу браћом, коју вјероисповједи не треба да раздвајају, кад их крв спаја. Толико ради знања и умирења.

ПОЛИТИЧКИ ПРЕГЛЕД.

О устанку у Арбанији много се говори и у нашијем и у странијем новинама. Напротив ми као сусједи Арбаније ограничисмо се само на њеке дописе из Скадра. А то не због тога што ми неби увиђали праву важност арбанашког устанка, него за то, што устанка у Арбанији није ни било, него само мало буне у Скадру, па и та побуна угушена је 4. о. м. са свијем, као што наши читаоци виде из дописа скадарског у данашњем листу.

Цијела је ствар била у овоме: порта је дошла на ту несретну мисао, да разоружа Арбанију па онда узевши Арбанасе у низам, да им да своје пушке. Остварење те мисли почела је са Скадром. Скадрани се побуне, али без икаква плана и одважносни. Исмајил паши дође војска у помоћ и страшливијем чаршилијама одузме оружје лакше него ђеци играчку из руке. Изван Скадра није се буна ни једне стопе даље разпротрла. Ето то је све. Али како то страшно изгледа у странијем новинама. Они кажу Арбанаси се побунили на све стране, а овамо нпђе више осим у Скадру, а кад се Арбанија дигне, другчије ће се пушити муји глава. Они кажу, усташи како дочепају којег царског чиновника одмах га утуку, а овамо није ни једна пушка пукла. Но најсмјешније је то, што веле, да су коловоће усташа „њеки странци“. Мађарске новине, као што вели „Глас народа,“ још су промућурније, јер оне увјеравају, да је наш лист „Црногорац“ крив, што се раја диже, „јер је ми сваки час зовемо на оружје.“ У таквоме измишљавању иду исти листови и даље, па веле, да је Исмајил паша преговарао са кнезом Николом и да му је кнез Никола дао ријеч да ће остати неутралан у овој ствари. Осим тога и „велики уплив аустријски на Цетињу“ учинио је да се Црна Гора није умјешала у устанак! „И са тијех узрока, веле они, има изгледа да ће се покрет у Арбанији скоро савладати.“ Друге подле лажи, као ону о 8000 дуката да и неспомињемо. Ето до какве заблуде доводи те људе незнање и подлост. Нити је ту било каквијех преговора Исмајил-пашини, нити има икаква трага од „аустријског уплива на Цетињу“ нити је по томе дакле могао због тога устанак престати. Устанак је угушен просто због тога, што је био ограничен само на Сакдар, и што га невјешти и плашљиви Скадрани нијесу умјели распалити у цијелој Арбанији. А да је ствар другчије стајала, онда би видили, шта би Црну Гору задржало од њезивијех интереса и ђе би био тај разглашени уплив аустријски и колико би значили преговори Исмајил-пашини. На онако смутљиве вијести морамо се ето тако јасно изразити.

Од српскијех листова „Застава“ је потпуно схватила важност устанка у Арбанији, због чега му је и поклањала онолику пажњу. Само што је и она по онијем вјестима погрешно претпостављала, да устанка збиља има. Изазове ли порта Арбанију на оружје својом низамском намјером, онда ће ствар бити са свијем друга и догађаји који се онда развију мораће имати свога правог уплива и на нашу ствар. Данас тога нема, али што није може бити.

Румунско жељезничко питање данас је предмет озбиљна разговора у јевропском новинарству па и међу дипломатима, које је настало због тога што је кнез Карло потврдио закон о гвозденом путу. Влада румунска непризнаје се више обвезана према познатоме подузимачу Штрусбергу, а њемачки акционари траже накнаду. Кажу да је пруски заступник у Букарешту протестовао против донесенога закона и да је румунској влади изјавио, да је берлинска влада позвала порту да заштити њемачке интересе. Овај корак берлинске владе осуђују, јер, веле, тијем ствари неће ништа помоћи а доводи кнеза само у већу неприлику. И доиста се све више говори, да ће кнез морати одступити, у толико прије, ако и за длаку попусти наваљивању берлинске владе. Многи мисле, да се из овога заплета због жељезнице може лако истаћи и источно питање. Барон Офенберг, руски заступник отишао је у Емс, да се договара са Горчаковом. С њим се држи заједно пруски, аустријски и италијански конзул. Шта поменуте владе мисле још се не зна, али су сви изгледи, да да Штрусбергов шкандал постати међународно питање.

ЈАВНА МОЛБА.

Господине! Ми вас овом приликом нећемо по имену звати, јер смо увјерени, да ћете знати, да на вас управљамо ово њеколико ријечи.

Случајно, али са свијем поуздано смо дознали, да ви недостојнијем ријечима частите „Црногорца“ због тога, што је он донио њеколико дописа о аговању владике Мелентија, и што су бројеви „Црногорца“ пуни јада и невоље, под којим пропадајући пиште наша браћа у несретној Турској.

Осим тога, господине, извјештени смо, да је једном духовном лицу у Биограду, које се много политиком бави, а од њега и даље, дошло у руке једно ваше писмо, у којем сте рекли, да „Црногорац“ нема дописника у српскијем земљама у Турској, да се оно све измишља у уредништву и т. д.

Што је још горе, ви сте у једном писму (да л' приватно или званично?) писали, да је сва вика у „Црногорцу“ о зулумима у Турској, пакосна и несмислена, увјеравајући, да у Турској нема толикијех зулума.

Због тога, господине, јако нам је жао на вас, као на брата једнокрвна и једновјерна и као на човјека, који по самој дужности својој ваља да даје вјерне извјештаје о најжалоснијем стању у Турској, како би се што прије помогло оној браћи.

Да л' ми имамо дописника, то ми знамо, а можемо свакова и увјерити, а то се види и по многијем дописима у „Црногорцу,“ у којијема се наводе људи, мјеста, вријеме, сам час и све потанко. Да л' је нама вика (да не употребимо ваш израз) па зулуме у Турској пакосна и бесмислена — о томе треба ли да и говоримо!? Све су новине и наше и стране пуне јадања рајина. Свак и ко неће да зна, зна да је данас варварство турско превршило сваку мјеру.

И за то вас, господине, сада јавно молимо, да нам кажете: шта вас је побудило, да поричете зулуме у Турској и зашто вас је множина дописа у „Црногорцу“ навела, да нам одричете дописнике, када и сами знате, да је један од њих баш због тога у неприлици био. Не усхтјете ли то, онда вас молимо, да не замјерате нама што и ми не можемо бити равнодушни према својој страдајућој браћи и оставите нас на миру у послу нашем, јер нијесмо никако ради, да ову ствар и опет потежемо.

Цетиње, 6. Августа 1871.

Уред. „Црногорца“

ПОЗИВ.

Годишњи деловодни одбор српске певачке заједнице сазива овим трећу певачку скупштину за 15. августа о. г. по подне у Вршац, и позива све чланове српске певачке заједнице, да у речени дан на скупштину доћи изволе. Беседа у корист омладинској основници биће истога дана.

Из 28. одборске седнице српске певачке заједнице у Панчеву 13. Јула 1871 држане.

Умољавају се и остала уредништва српских листова, да овај позив прештампају.

Велизар Боборон
потпредседник.

Бранко Рајић
тајник.

ЈАВНА ЗАХВАЛА.

Сљедећи свом Омладинском позиву и народној родољубној сврхи, пригодом мјестне светковине свете Нећеље у Јошици, уз пркос непогоде времена и страшне холује оде овдашње пјевачко друштво „Јединство“ тамошњој браћи у походе, од које је рједком љубави и гостопримством причекано и одпраћено било. Дужност побуђује нас да на усрдност врстним родољубцима и поморским капетанима гг. Матијашу Ђучићу, Марку Ђурковићу и Филипу Томановићу као и на сестрично дворење госпођице Анете Секуловића са врлим братом Милошем Ђурановићем, који је око Друштва својски приноио, у име цијелог “Јединства„ изјавимо пред Српством јавну и најсрдачнију захвалу.

У Котору 28. Јулија 1871.

Предсједник
Бербер.

Тајник
Н. Вучковић.

Одборник
Лазар Ерцеговић.

Уредник СИМО ПОПОВИЋ. У државној штампарији на Цетињу. Властник Ј. СУНДЕЧИЋ.